

9. Demskiy, E.F. (2004), *Transportne pravo Ukrai'ny: navch. posib.* [Transport Law Ukraine: Training. Guidances], Jurinkom Inter, Kyiv, Ukraine.
10. Mocherny, S. (2000), *Ekonomichna encyklopedija : u 3 t. – T. 1* [Economic Encyclopedia. In 3 V., Vol 1], Vyd. centr «Akademija», Kyiv, Ukraine.
11. The Civil Code of Ukraine dated January 16, 2003, *Oficijnyj visnyk Ukrai'ny*, vol. 11, Art. 461.
12. Dovgert, A.S. (2006), *Cyvil'nyj kodeks Ukrai'ny. Naukovo-praktychnyj komentar* [The Civil Code of Ukraine. Scientific and practical comment], Istyna, Kyiv, Ukraine.

УДК 347.75/.76 (477)

ДОГОВІРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Кравченко М.В., аспірант

*Запорізький національний університет,
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна*

У статті йдеться про проблеми договірної відповідальності взагалі та відповідальності за професійне представництво зокрема. Заперечується широке розуміння цивільно-правової відповідальності як будь-яке застосування санкцій і відстоюється виключне право суду на притягнення до такої відповідальності. Сформовано конструкцію професійного представництва та запропоновано нову редакцію ст.243 ЦК України. Обґрунтовано презумпцію обов'язковості включення цивільно-правової відповідальності в договір та необхідність його визнання нікчемним у разі її виключення. Сформовано розуміння договірної відповідальності як правового явища.

Ключові слова: договір, акцесорне зобов'язання, порушення договору, санкція, цивільно-правова відповідальність.

ДОГОВОРНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В ГРАЖДАНСКОМ ПРАВЕ

Кравченко М.В.

Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина

В статье говорится о проблемах договорной ответственности вообще и ответственности за профессиональное представительство в частности. Отрицается широкое понимание гражданской ответственности как всякое применение санкций и отстаивается исключительное право суда на привлечение к такой ответственности. Сформировано конструкцію профессионального представительства и предложена новая редакция ст.243 ГК Украины. Обоснована презумпция обязательности включения гражданско-правовой ответственности в договор и необходимость его признания ничтожным в случае ее исключения. Сформировано понимание договорной ответственности как правового явления.

Ключевые слова: договор, акцесорное обязательство, нарушение договора, санкция, гражданско-правовая ответственность.

CONTRACTUAL LIABILITY IN CIVIL LAW

Kravchenko M.V.

Zaporizhzhya national university, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine

The article refers to the general problem of contractual liability and responsibility for professional representation in particular. Denies a broad understanding of civil liability as any sanctions and advocated the exclusive right of the court to bring to such liability poslovnosti of: breach of an obligation under the contract – accessorial liability – a requirement on its implementation – an appeal against the court – a decision court of prosecution.

The most difficult is to establish the emergence of legal liability as a particular stage of development of contractual relations. Clearly this is not resolved, in some cases, violations resulting from a violation of absolute rights and begins with the task of damage or injury (p.3, Art.11, Civil Code of Ukraine), while others, including the treaty – or the continuation phase of a contractual obligation. This regulatory relationships are transformed into security offense, and security are implemented accountability point of entry into force of a court decision on prosecution. This also includes a narrow understanding of responsibility – only for the offense committed and the offender's conviction by a court or its broadest interpretation as any imposition of sanctions of the law.

Violation of the obligation is the basis for the emergence of a new liability (Part 3 of Art.509, paragraph 3 ch.2, Art.11, Civil Code of Ukraine), which can be performed in the same way as the other. Note that 1) n.3 of Part 2 of Art.11 significantly reduces the consequences of violating obligations and reduces them to a material and moral damage; 2) breach of a contractual obligation resulting in what remains a duty to perform properly and fundamental to it is added an additional (accessory) obligations. The latter, as a sanction can be performed voluntarily or in a pretentious manner that can not be civil liability least that calling oneself to account is illogical: you can not assume liability voluntarily made accessory obligations even if it is given the Art.611 CC of Ukraine is enforceable.

Formed a design professional representation and proposed new wording of Art.243 CC of Ukraine. Grounded presumption mandatory inclusion of civil liability in the Agreement and its recognition of the need to void in case of exceptions. Formed understanding of contractual liability as a legal phenomenon.

Key words: contract, accessorial liability, breach of contract, penalties, civil liability.

Постановка проблеми. Цивільно-правова відповідальність у договірному праві побудована на загальних теоретичних конструкціях. Наразі сформувалося помилкове розуміння відповідальності як будь-яких санкцій за правопорушення з їх негативними наслідками [1, с. 97], яке без процесуального порядку їх застосування судом є неповним і помилковим. Ми солідаризуємося зі слухним запереченням широкого розуміння договірної відповідальності переростанням внаслідок порушення договірного зобов'язання у додаткове зобов'язання як санкцію, а при застосуванні цієї санкції судом – у цивільно-правову відповідальність [2, с. 276].

Проблеми договірної відповідальності є чи не найбільш дослідженими: кожен, хто досліджував договори в цивільному праві чи розкривав цю проблематику в навчальних виданнях, висловлював своє ставлення. Тож легше назвати тих, хто не торкався цієї проблематики, ніж усіх, чий напрацювання склали емпіричну базу деліктознавства і такої відповідальності.

Мета роботи – обґрунтувати висхідну теоретичну конструкцію, яка могла б стати опорною в подальшому дослідженні підстав для відповідальності за порушення зобов'язань при наданні правової допомоги та специфіки її прояву.

Об'єктом дослідження є правовідносини, які виникають внаслідок порушення зобов'язань за договором з надання правової допомоги, а *предметом* – положення актів чинного законодавства України при порушенні зобов'язань, санкції та порядок і практика їх застосування, доктрина деліктного права.

Основний матеріал. В основі розуміння підходу до регулювання суспільних відносин є концепція людиноцентризму [3, с. 7] та доктринальна традиція людиноцентричного спрямування держави та правового регулювання, яка проявляється в тому, що всі органи держави повинні забезпечувати такі стандарти цивілізованих взаємовідносин держави і людини, за яких людина є в центрі турботи держави і, відповідно, правового регулювання [4, с. 5]. У такому контексті видається доцільним посилення правової охорони суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів людини, де правова допомога, у тому числі при поновленні правового становища людини, посідає чільне місце.

Поняття та особливість цивільно-правової відповідальності як різновиду відповідальності взагалі є доволі дискусійним протягом тривалого часу. Про це свідчать дослідження І.С. Канзафарової, Т.С. Ківалової, В.Д. Приймака, О.О. Отраднової та ін. Більшість правників розглядає її в руслі охоронних зобов'язань як таких, які виникають у момент: 1) скоєння

правопорушення; 2) притягнення особи до відповідальності; 3) винесення рішення (вироку) суду про визнання факту правопорушення та скоєння його певною особою [5, с. 3]. Так С.С. Алексєєв популяризував розуміння юридичної відповідальності як правового явища, яке існує та реалізується в рамках особливих охоронних правовідносин, але виникає лише на певній стадії їх розвитку [6, с. 277].

Найбільш складним є встановлення моменту виникнення юридичної відповідальності як особливої стадії розвитку договірних правовідносин. Однозначно це не вирішене: в одних випадках правопорушення виникає в результаті порушення абсолютних прав і починається з моменту завдання збитку чи шкоди (п.3 ст.11 ЦК України), а в інших, зокрема договірних, – продовження чи стадія розвитку договірного зобов'язання. Тут регулятивні відносини трансформуються в охоронні вчиненням правопорушення, а охоронні реалізуються у відповідальність моментом набуття чинності рішенням суду про притягнення до відповідальності. Йдеться також про вузьке розуміння відповідальності – лише за учинені правопорушення та осудом правопорушника судом чи широке її тлумачення, як всяке застосування санкцій норм права.

Дослідники солідаризувалися з О.С. Іоффе, який її вважав санкцією за правопорушення у виді негативних наслідків для порушника: позбавлення суб'єктивних цивільних прав або покладення нових додаткових цивільно-правових обов'язків [1, с. 97]. Її нечітким розумінням став обов'язок дати відповідь за власні дії [7, с. 9] чи лише відшкодувати шкоду та сплатити неустойку [8, с. 269]. У них і подальших розуміннях – загальний недолік: ігнорування порядку застосування цих санкцій та їх реалізації.

Логіка тут доволі проста і юридично бездоганна: порушення зобов'язання за договором є підставою для виникнення нового зобов'язання (ч.3 ст.509, п.3 ч.2 ст.11 ЦК України), яке може бути виконане таким же чином, як і інше. Звернемо увагу, що 1) п.3 ч.2 ст.11 значно звужує наслідки порушення зобов'язань і зводить їх лише до майнової та моральної шкоди; 2) порушення договірного зобов'язання призводить до того, що залишається обов'язок виконати належним чином основне і до нього приєднується додаткове (акцесорне) зобов'язання. Останнє, як санкція, може бути виконане добровільно чи в претензійному порядку, що не може вважатися цивільно-правовою відповідальністю хоча б тому, що притягнення самого себе до відповідальності є алогічним: не можна вважати відповідальністю добровільно виконане акцесорне зобов'язання, навіть якщо воно з огляду на ст.611 ЦК України є санкцією.

Цивільно-правову відповідальність не слід зводити до негативних наслідків у формі відшкодування збитку чи шкоди, сплати неустойки поза юрисдикційною формою. Лише якщо суд ухвалить рішення про застосування санкції за порушення зобов'язання за договором, вона переростає із акцесорного зобов'язання у правову відповідальність і може бути реалізована Державною виконавчою службою. Близьким до того є розуміння цивільно-правової відповідальності як будь-яких примусових заходів впливу на правопорушника, які застосовуються юрисдикційними органами [5, с. 83]. Це дало змогу тлумачити юридичну відповідальність широко і включати до неї всі примусові заходи впливу на боржника, щоб змусити його належно виконати зобов'язання. Добровільне виконання акцесорного обов'язку з відшкодування заподіяного збитку, сплати неустойки не є юридичною відповідальністю. Проте, за своїми наслідками, немає сумніву в тому, що це – санкції. Звідси сам факт державного примусу судом до виконання акцесорного обов'язку кредитора є конститутивною ознакою і договірної відповідальності.

У доктрині цивільного права виділено три елементи цивільно-правової відповідальності: державний примус, суспільне засудження протиправної поведінки правопорушника та обов'язок понесення негативних наслідків правопорушення [3, с. 315-317]. Тож така відповідальність, як примусове вторгнення у сферу майнових чи особистих інтересів відповідача, повинна виходити лише від держави і реалізовуватися під контролем та від імені

держави визначеними на те виконавчими органами, засновуватися на визнанні позитивним правом учиненого особою порушення таким. Покараний повинен відчувати негативні наслідки притягнення його до відповідальності як запоруки того, що в подальшому він буде утримуватися не тільки від скоєння подібних правопорушень, а й інших (превентивна функція права). Цим досягається не лише покарання порушника, а і його перевиховання.

Юрисдикційна форма реалізації цивільної відповідальності є підвищеною гарантією реалізації права потерпілого кредитора. Якщо суд виносить правосудне рішення про притягнення до відповідальності, воно підлягає реалізації державною виконавчою службою. Водночас така форма захисту порушених цивільних прав та законних інтересів призводить до необхідності робити додаткові витрати: сплату судового мита, оплату послуг консультанта, оплату інформаційного обслуговування, наданої правової допомоги адвоката та його витрат тощо. Цивільно-правова відповідальність є засобом компенсації втрат кредитора, і тому вона не може бути реалізована поза рамками юрисдикційної форми і без втручання юрисдикційних органів. Лише за такої умови вона може бути гарантована державою і виконана її виконавчою службою у порядку виконавчого провадження. Інша справа, що рішення суду про притягнення до цивільної відповідальності не завжди означає реалізацію відповідальності, зокрема, через неможливість виконання судового рішення за тих чи інших причин (відсутність у боржника майна).

Слід мати на увазі, що відповідальність розглядається і як врегульований правом обов'язок особи усвідомлювати свої дії [9, с. 11]. Проте, такий підхід не досить вдалий через те, що через нього до цивільно-правової відповідальності правопорушник притягується і в тому разі, коли він усвідомлює наслідки свого правопорушення і проявляє дієве розкаяння (виконує акцесорне зобов'язання, що з'явилося внаслідок порушення), і тоді, коли він цього не робить і протистоїть стягненню з нього.

Чинне цивільне законодавство пов'язує притягнення до цивільно-правової відповідальності з порушенням зобов'язання чи його невиконанням, чи неналежним виконанням (ст.610 ЦК України) та з певними наслідками такого порушення, що передбачено ст.611 ЦК України. Інші примуси до належного виконання зобов'язань, у тому числі й види забезпечення виконання зобов'язань, мають самостійне правове регулювання та правове значення і не можуть належати до цивільно-правової відповідальності. Разом з тим, деякі принципові положення, як справедливо вважає Т.В. Боднар, містяться у ГК України: учасники господарських правовідносин відповідають через застосування до порушників санкцій, які є правовим засобом відповідальності у сфері господарювання і є заходами впливу на правопорушників, у результаті застосування несприятливих економічних та/або правових наслідків [7, с. 124].

У доктрині цивільного права проглядається кілька підходів до розуміння сутності цивільно-правової відповідальності: санкції, покарання, перетерпівання, реакції на правопорушення [10, с. 130]. При цьому в доктрині права є певні варіанти. Одні визначають відповідальність як застосування (реалізацію) санкції, інші – як виконання обов'язку на підставі державного чи прирівняного до нього примусу, ще інші – як правовідносини між правопорушником та державою в особі її компетентного органу. Про відповідальність ми можемо говорити тоді, коли вона може бути реалізована відповідним державним органом із виконання покладених законом та визначених відповідно до нього уповноваженим державним органом покарань. У тому разі, коли під тиском видів забезпечення виконання зобов'язань, загрозою застосування публічних заходів, наприклад, виключення із колеґії адвокатів чи позбавлення ліцензії, сторона виконує свої зобов'язання, йдеться про їх виконання, а не про притягнення до відповідальності.

З огляду на це, ми солідаризуємося із тими вченими, які вирізняють засоби відповідальності та способи захисту цивільних прав [11, с. 163; 2, с. 3], що, власне, надає змогу відділити одне від одного та слугує збереженню чіткості категорій науки цивільного права та правозастосування. Так, поновлення становища, що існувало до порушення права чи присудження виконання обов'язку в натурі – належить до способів захисту цивільних прав і

не є видами цивільно-правової відповідальності. Так, якщо адвокат узявся особисто вести справу та захищати інтереси клієнта в суді, але потім це передоручає своєму помічникові без узгодження із клієнтом, то можна вимагати виконання ним свого обов'язку в натурі особисто. Особисті зобов'язання навіть договірною характеру не можуть бути передані іншим без згоди на те кредитора. Але як бути, якщо адвокат хворий, а призначено певні процесуальні дії, які вимагають його присутності? Крім того, якщо клієнт у результаті такої заміни зазнав певних збитків, то вони повинні відшкодуватися за правилами представництва.

Тут повинен діяти інститут вимушеного професійного представництва однієї особи іншою, зокрема при проведенні технічних засідань суду адвоката може представляти його помічник. ЦК України встановив лише інститут комерційного представництва (ст.243 ЦК України), який не може за формальними ознаками бути застосований до заміни одного адвоката на іншого. З метою усунення цієї лакуни та вирішення проблемних ситуацій в інших подібних випадках участі у відносинах лише фахівця (повіреного у справах інтелектуальної власності. аудитора, експерта), доцільно запровадити інститут професійного представництва. Такий крок розвитку ст.243 ЦК України є доцільним та обґрунтованим.

Комерційне підприємництво, на наш погляд, – данина підприємництву, але воно є різновидом більш широкого представництва, а саме – професійного. Різновидом його є комерційне представництво адвокатів, нотаріусів тощо. Воно і повинне бути закріплене в цій логічній послідовності: спочатку професійне представництво, а потім його різновиди. Цим розширюється сфера застосування професійного представництва. З огляду на зазначене, ст.243 ЦК України слід викласти у редакції: «Стаття 243 Професійне представництво

1. Професійним представником є особа, яка, відповідно до її правового становища і перебування на визначеній законом посаді, чи в силу професійного обов'язку, постійно та самостійно є представником при здійсненні цивільних прав та виконанні цивільних обов'язків та захисті порушених прав і охоронюваних законом інтересів.
2. Повноваження професійного представника підтверджується посадовим чи службовим посвідченням, витягами із відповідних реєстрів, копією письмового договору між професійним представником та його клієнтом – особою, які він представляє та/або довіреністю.
3. Професійне представництво одночасно кількох клієнтів допускається, якщо нема конфлікту їх прав і охоронюваних інтересів за згодою цих клієнтів та в інших випадках і порядку, що передбачені законом.
4. Комерційне представництво, як різновид професійного представництва, та його особливості встановлюються законом та посадовими інструкціями таких представників.
5. Особливості представництва адвокатів та інших захисників визначаються законом та/або договором на надання правової допомоги».

Відповідно, таке представництво повинне бути гарантованим, зокрема, охоронними нормами, у тому числі, про цивільно-правову відповідальність як про правове явище. Йому притаманний: майновий характер відповідальності (відшкодування збитків; матеріальне відшкодування моральної шкоди; сплата штрафних санкцій – неустойки, штрафу, пені¹; однією стороною договору (порушником) перед іншою – (потерпілим)); відповідність розміру відповідальності розміру заподіяних збитків; застосування рівних за обсягом заходів відповідальності до різних учасників майнового обороту за однотипні правопорушення.

Примітка. Такий підхід спричиняє певне здивування саме тому, що пеня виступає у вигляді штрафу чи пені. Відповідно мова або йде про загальне яким є неустойка. Або про його форми – штраф та пеню.

Юридична відповідальність проявляється в примусовому позбавленні порушника певних належних йому цінностей матеріального чи особистого характеру. І.С. Канзафарова визначила цивільно-правову відповідальність «...як обумовлену особливостями предмета і методу цивільно-правового регулювання систему цивільно-правових засобів, за допомогою яких, з одного боку, забезпечується і гарантується захист цивільних прав та інтересів суб'єктів цивільного права, з іншого – здійснюється штрафний і виховний вплив на правопорушників» [12, с. 4].

Заслужує на увагу висновок про системність цивільно-правової відповідальності, елементами якої є норми цивільного права щодо встановлення правил з підстав та притягнення до неї, принципи цивільно-правової відповідальності, індивідуально-правові акти автономного характеру як персоніфікатори регулювання суспільних відносин (договори, статuti юридичних осіб тощо), цивільні правопорушення як підстави виникнення охоронних правовідносин, нарешті, самі охоронні правовідносини. Не менш плідною та конструктивним є пропозиція про розмежування поняття цивільно-правова відповідальність та відповідальність за цивільним законодавством із її поділом на відповідальність перед державою та відповідальність перед потерпілим. Остання дає можливість встановити в юридичній природі та механізмі усунення адвоката від справи та застосування до нього інших санкцій, які унеможливають здійснення ним діяльності з надання правової допомоги.

Висновок. Отже, на загальному рівні юридична відповідальність є видом соціальної відповідальності, що забезпечує ставлення до професійної діяльності, нормальний розвиток правовідношення як обов'язок діяти правомірно та відповідально. Інший – ретроспективний підхід – виходить з того, що юридична відповідальність – наслідок правопорушення, що проявляється у покаранні за допущене правопорушення. Ми виходимо з того, що цивільно-правова відповідальність – застосування до правопорушника передбачених нормою права (закону чи договору) заходів державного примусу з метою відновлення чи виправлення правового (майнового) становища потерпілого.

Цивільно-правова відповідальність проявляється у виникненні певного майнового обов'язку (обов'язків) правопорушника і особи, що відповідає за його дії перед потерпілим. Звідси цивільно-правова відповідальність – засіб юрисдикційного судового правового впливу на особу, яка вчинила цивільне правопорушення. Це покладання на правопорушника передбачених правовою нормою несприятливих наслідків. Вона проявляється в негативних наслідках та додатковому обтяженні порушника та в еквівалентному відшкодуванні завданих потерпілому збитків чи шкоди.

Цивільно-правова відповідальність – передбачений законом чи договором та забезпечений силою державного примусу обов'язок порушника зобов'язання зазнавати встановлені законом чи договором негативні наслідки за допущене порушення з метою відновлення чи компенсації порушеного права у вигляді додаткового покладання на правопорушника майнових обов'язків чи позбавлення його суб'єктивного права. Вона є проявом концепції генерального делікту, але має кілька рівнів: загальний, що відображений у загальних положеннях про зобов'язання (ст.610 ЦК України), типологічний, загальний для договорів певного типу, спеціальний, що уточнює особливість відповідальності за окремим видом договірних зобов'язань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Иоффе О.С. Обязательственное право / О.С. Иоффе. – М. : Юрид. лит., 1975. – 880 с.
2. Шишка Р.Б. Цивільно-правова відповідальність і деліктне зобов'язання / Р.Б. Шишка, О.Р. Шишка // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2012. – №1. – С. 271-280.

3. Кремінь В. Людиноцентризм у контексті філософії національної ідеї / Володимир Кремінь // Урядовий кур'єр. – 2007. – №178. – С. 7.
4. Копиленко О. Демократична спрямованість політико-правових досліджень / Олександр Копиленко // Урядовий кур'єр. – 2007. – №130. – С. 5.
5. Братусь С.Н. Юридическая ответственность и законность : (Очерк теории) / С.Н. Братусь. – М. : Юрид. лит., 1976. – 213 с.
6. Алексеев С.С. Общая теория права : в 2 т. / С.С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1981. – Т. 1. – 361 с.
7. Тархов В.А. Ответственность по советскому праву / В.А. Тархов. – Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1973. – 452 с.
8. Гражданское право России : курс лекцій : в 2 ч. – Ч. 1. / под ред. О.Н. Садикова. – М. : Зерцало, 1996. – 304 с.
9. Малеин Н.С. Правонарушение : понятие, причины, ответственность / Н.С. Малеин. – М. : Юрид. лит., 1985. – 191 с.
10. Стоякин Г.Я. Меры защиты в советском гражданском праве : автореф. дис. на соиск. научн. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право» / Г.Я. Стоякин. – Свердловск, 1973. – 20 с.
11. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua/go/435-15
12. Канзафарова І.С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І.С. Канзафарова. – К., 2007. – 36 с.

REFERENCES

1. Ioffe, O.S. (1975), *Objazatel'stvennoe pravo* [Liability law], Jurid. lit., Moscow, USSR.
2. Shyshka, R.B. (2012), “Civil liability and tort liability”, *Universytets'ki naukovyi zapysky. Chasopys Hmel'nyuc'kogo universytetu upravlinnja ta prava*, vol. 1, pp. 271-280.
3. Kremin, V. (2007), “The man at the center of attention in the context of the philosophy of the national idea”, *Urjadovyj kur'jer*, vol. 178, p. 7.
4. Kopylenko, O. (2007), “Democratic orientation for Political and Legal Studies”, *Urjadovyj kur'jer*, vol. 130, p.5.
5. Bratus, S.N. (1976), *Juridicheskaja otvetstvennost' i zakonnost': (Oчерk teorii)* [Legal responsibility and legitimacy: (Essay theory)], Jurid. lit., Moscow, USSR.
6. Alekseev, S.S. (1981), *Obshhaja teorija prava : v 2 t. – T. 1* [General Theory of Law. – Vol.1], Jurid. lit., Moscow, USSR.
7. Tarhov, V.A. (1973), *Otvettstvennost' po sovetskomu pravu* [Liability under Soviet law], Izd-vo Sarat. un-ta, Saratov, USSR.
8. Sadikov, O.N. (1996), *Grazhdanskoe pravo Rossii: Kurs lekcij : v 2 ch. – Ch. 1.* [Russian Civil law: Lectures. – Part 1], Zercalo, Moscow, USSR.
9. Malein, N.S. (1985), *Pravonarushenie: ponjatie. Prichiny, otvetstvennost'* [Offense: concept. Reasons responsibility], Jurid. lit., Moscow, USSR.
10. Stoyakin, G.Y. (1973), “Protection measures in the Soviet civil law”: Thesis abstract for Cand. Sc. (Law), 12.00.03, Sverdlovsk, USSR.

11. The Civil Code of Ukraine dated January 16, 2003, available at: www.zakon.rada.gov.ua/go/435-15 (access August 30, 2014)
12. Kanzafarova, I.S. (2007), "The theoretical basis of civil liability in Ukraine", Thesis abstract for Cand. Sc. (Law), 12.00.03, Nacional'na akademija nauk Ukrainy, Instytut derzhavy i prava imeni V.M. Korec'kogo, Kyiv, Ukraine.

УДК 343.58: 347.516: 351.765

ТВАРИНИ В ДЕЛІКТНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Луц Д.М., викладач

*Запорізький національний університет,
вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
dimaluts@mail.ru*

Крізь призму наявної цивільно-правової літератури розглянуто особливості цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану як тваринами третім особам, так і власникам тварин. Детальна увага приділяється аналізу судової практики. Висуваються пропозиції відносно внесення змін до законодавства.

Ключові слова: тварини, шкода, джерело підвищеної небезпеки, службові собаки, собаки бійцівських порід.

ЖИВОТНЫЕ В ДЕЛИКТНЫХ ПРАВООТНОШЕНИЯХ: ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Луц Д.Н.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
dimaluts@mail.ru*

Сквозь призму гражданско-правовой литературы рассмотрены особенности гражданско-правовой ответственности за вред, причиненный как животными третьим лицам, так и владельцам животных. Подробное внимание уделяется анализу судебной практики. Выдвигаются предложения относительно внесения изменений в законодательство.

Ключевые слова: животные, вред, источник повышенной опасности, служебные собаки, собаки бойцовских пород.

ANIMALS IN TORT LEGAL RELATIONS: CIVIL AND LEGAL ASPECT

Luts D.M.

*Zaporizhzhya national university, Zhukovsky str., 66, Zaporizhzhya, Ukraine
dimaluts@mail.ru*

In the system of relations regulated by subject of civil law regulation, an important place is occupied by the relations connected with compensation of losses. As stated in Article 180 of the Civil Code of Ukraine, animals are the special subject of civil rights. Given the fact that the animal is a living creature that can harm others, obligation relationship of the civil injury is significant. It should also be borne in mind that activities related to the use, storage or keeping of certain species of animals is determined by a source of increased danger.

The purpose of this article is to study the legislative definition and to analyze scientific approaches with respect to the features of civil liability for damage that may be caused by both most animals and animal owners.

Speaking of objects such as working dogs and dogs of fighting breeds, the article stated a significant gap in the legislative regulation of these objects. Article 1187 does not disclose the definition of «working